

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля

МОН України

д.т.н., проф. Поркуян О.В.

26 грудня 2024 року

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
докторської дисертації Ярослава Ігоровича Белоусова
на тему "Просторова трансформація розвитку легкої промисловості в регіонах
України" за спеціальністю 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил
і регіональна економіка

Актуальність теми. У мирні часи структура економіка регіонів України визначається видами економічної діяльності (галузей), які є детермінантами розвитку цих територій. Серед них – легка промисловість, яка одна з ключових галузей національної економіки й має стратегічне значення для забезпечення населення продукцією споживчого попиту, створення робочих місць і формування експортного потенціалу. В умовах сучасних викликів, таких як воєнний стан, економічна нестабільність, глобалізація та технологічний прогрес, легка промисловість України зазнає значних просторових трансформацій, які потребують глибокого наукового аналізу та перманентних досліджень.

Просторова організація легкої промисловості в Україні нерівномірна. Західні регіони традиційно орієнтуються на експорт, що обумовлюється близькістю до європейських ринків, тоді як у східних і південних областях відзначається зменшення виробничих потужностей через військові дії та окупацію деяких локальних територій. Централізація економічної активності у великих містах також створює дисбаланс у розвитку периферійних територій, що суттєво впливає на просторовий розвиток галузі, що потребує якісного просторового аналізу та проведення системних наукових досліджень.

Традиційно легка промисловість забезпечує значну частину зайнятості, особливо в регіонах із низьким рівнем індустріалізації, галузь виступає джерелом стабільного доходу для багатьох домогосподарств, зокрема у сільських і селищних населених пунктах. Водночас галузь зазнає серйозних змін через трансформацію ринкових умов, необхідність адаптації до глобальних стандартів якості, зростання попиту на екологічно чисті та інноваційні товари. Світовий

досвід свідчить про зростання значення інноваційних технологій у виробництві текстилю, одягу та взуття, проте українська легка промисловість багато років стикається з проблемами технологічної застарілості, дефіциту інвестицій і кваліфікованої робочої сили. Це стримує її здатність адаптуватися до швидко змінюваних вимог екзогенного та ендогенного середовища та інтегруватися у глобальні ланцюги доданої вартості, що додатково ускладнила повномасштабна війна, яка спричинила руйнацію значної частини виробничої інфраструктури, змінила логістичні маршрути та змусила бізнес переорієнтовуватися на безпечніші регіони. Це обумовило вимушені просторові трансформації в регіонах нашої держави, які безпосередньо пов'язані з релокацією підприємств, пошуком нових ринків збуту та відновленням виробництва. Такий набір аргументів зумовлює необхідність та доцільність проведення наукових досліджень у визначеному напрямі.

Актуальність теми дисертаційної роботи також зумовлена необхідністю врахування нових викликів і можливостей, що стоять перед легкою промисловістю України у післявоєнний період, адже легка промисловість може стати важливим драйвером відбудови економіки, оскільки відносно низька капіталомісткість цієї галузі сприяє швидкому запуску виробництв. Але глобальна тенденція до екологізації виробництва створює нові вимоги до підприємств легкої промисловості. Необхідність впровадження ресурсозаощаджувальних технологій і екологічних стандартів ставить перед галуззю нові завдання, які мають регіональні особливості, пов'язані з доступністю сировини, водних ресурсів і енергетичної інфраструктури. Потенціал виходу на міжнародні ринки у легкій промисловості є значним, але для його реалізації необхідні системні та комплексні наукові дослідження задля швидкої адаптація продукції до вимог ЄС, інтеграція у глобальні ланцюги постачання і підвищення якості продукції.

Отже, необхідність забезпечення системного характеру просторового розвитку легкої промисловості шляхом вирішення окреслених у предметному полі дослідження сукупності актуальних проблем теоретичного та методологічного характеру щодо просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах країни у воєнно-повоєнний час зумовили актуальність теми й визначили її мету, завдання та логіку дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до тематики наукових досліджень Східноукраїнського національного університету імені В. Даля Міністерства освіти і науки України (м. Київ), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка Міністерства освіти і науки України (м.

Суми) і Державної установи "Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України" (м. Київ).

При виконанні теми "Теоретико-методологічні основи управління для забезпечення сталого розвитку на регіональному рівні в умовах гібридних загроз та пост конфліктної трансформації" (Східноукраїнський національний університет імені В. Даля Міністерства освіти і науки України, номер держреєстрації 0119U100436, 2019-2021 рр.) досліджено умови просторової трансформації легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталей сталого розвитку на основі ESG-принципів. У рамках виконання теми "Інноваційні стратегії управління бізнес-процесами суб'єктів підприємництва" (Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, номер державної реєстрації № 0121U109191, 2021-2025 рр.) здобувачем сформовано архітектоніку науково-методичного інструментарію з оцінювання економічного розвитку регіону з урахуванням його просторового потенціалу та інноваційного аспекту. При виконанні теми "Вплив відновлення інфраструктури деокупованих територій на місцевий економічний розвиток" (Державна установа "Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України", номер держреєстрації 0124U003590, 2024-2026 рр.) здобувачем проаналізовано тенденції розвитку легкої промисловості у довоєнний та воєнний час, інтерпретовано результати просторового аналізу розвитку легкої промисловості у довоєнно-воєнний період, ідентифіковано наслідки мілітарного впливу на розвиток підприємств легкої промисловості та місцевих бюджетів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, які викладено у дисертації.

Дисертаційна робота Я.І. Белоусова є закінченим науковим дослідженням, яке виконано самостійно. Результати наукових досліджень, що викладено у дисертаційній роботі, отримані особисто автором.

Методологічною основою дисертації послугувала сукупність принципів наукового пізнання, загальних та спеціальних методів і способів економічного аналізу. Теоретичною основою дослідження стали положення економічної теорії, просторової та регіональної економіки, економічного районування, економічної географії, економічної статистики, географічного детермінізму, економічного простору, центральних місць тощо. Для проведення наукових досліджень було використано наукові праці провідних закордонних і вітчизняних учених з економічної, соціальної та демографічної проблематики.

Нормативно-правову основу дослідження склали чинні законодавчі акти України і ЄС з питань регулювання просторового розвитку та розвитку територій, закони та постанови Кабінету Міністрів України щодо державної підтримки суб'єктів господарювання в легкій промисловості.

Інформаційною базою дослідження є офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України, Пенсійного фонду України, Державної служби зайнятості України, інформації поданої в Українській асоціації підприємств легкої промисловості "Укрлегпрому", міжнародних організаціях, базах відкритих публічних даних, а також результати власних досліджень.

Основні положення, висновки та рекомендації дослідження використані держаними органами влади, профільними інституціями та підприємствами, закладами вищої освіти України, пройшли апробацію шляхом обговорення положень та результатів дослідження на наукових та науково-практичних конференціях різного рівня.

Основні результати дослідження, ступінь їх наукової новизни та значущості.

Дисертаційна робота містить наукові положення та нові науково обґрунтовані результати щодо генезису теорії просторової економіки та просторового розвитку, теорії просторових трансформацій, теорії декрементування просторового потенціалу, концептуалізації умов просторової трансформації легкої промисловості.

Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає у розвитку теоретичних та методологічних основ задля обґрунтування конструктивної просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах країни у контексті реалізації цілей сталого розвитку на засадах цифровізації у воєнний та повоєнний період.

Новизна наукових результатів, які отримано авторкою дисертації, полягає у такому:

розроблено конструкт просторового розвитку легкої промисловості в регіонах країни у воєнно-повоєнний період, який являє собою графічну ілюстрацію взаємозв'язків між модифікаторами і продуктивними параметрами просторових трансформацій розвитку легкої промисловості в регіонах з урахуванням наслідків війни (географічне розміщення виробництва, використання екологічних технологій, модернізація виробничих потужностей, інтеграція з європейськими ринками, соціально-економічні трансформації в регіонах), які відбиваються у системі розселення населення, діловій активності регіонів та залежать від розширення/ зменшення площ ризикованих (небезпечних) територій, що обґрунтовує автентичність просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах країни у повоєнний період;

сформовано науково-методичний інструментарій задля оцінювання просторового розвитку регіонів з урахуванням декрементування просторового

потенціалу країни, який передбачає адаптацію моделей, методик, параметрів та показників оцінювання ефективності управління економічним розвитком регіону до мілітарних умов і модернізацію принципів, процедури та технології оцінювання, що сприяло розробці алгоритму пошуку предикторів альтернативних варіантів економічного розвитку регіону, евентуальних методик оцінювання ефективності і напрямів розвитку науково-методичного інструментарію з урахуванням інноваційного аспекту;

ідентифіковано наслідки мілітарного впливу на розвиток підприємств легкої промисловості за результатами: аналізу динаміки дисконтованих обсягів реалізованої продукції суб'єктами середнього та малого бізнесу в сфері виробництва текстилю, одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів за 2010-2023 роки; компаративного аналізу фінансових результати діяльності підприємств легкої промисловості; експрес - аналізу фінансових показників господарської діяльності галузевих підприємств-лідерів, що дозволи побудувати відповідну матрицю й визначити контрверсійність мілітарного впливу на розвиток легкої промисловості;

концептуалізовано умови просторової трансформації легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталей сталого розвитку на основі ESG-принципів, які консолідують стратегічні заходи задля пом'якшення впливу легкої промисловості на зміну клімату, на виснаження ресурсів та утворення відходів, на дефіцит і забруднення води, на пом'якшення негативного соціально-економічного впливу, що формалізовано у виді економетричної моделі (розгорнутої та скороченої) просторової трансформації розвитку легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталей сталого розвитку;

удосконалено підхід до конверсії методичних підходів та просторових баз даних, який ґрунтується на композиції методичного інструментарію просторового аналізу та платформ просторових відкритих даних, зокрема геоінформаційної системи, що корегує етапність проведення просторового аналізу та його функції, дозволяє виокремлювати методичні підходи, які релевантні для аналізу просторового розвитку легкої промисловості в регіонах;

інтерпретовано результати просторового аналізу розвитку легкої промисловості у довоєнно-воєнний період, які було здійснено шляхом мапування просторового розміщення підприємств легкої промисловості (текстильного виробництва, виробництва одягу та шкіри і виробів зі шкіри) протягом 2014-2024 років, порівняння регіональної структури виробництва продукції легкої промисловості в цей період, врахування плану економіко-правових заходів щодо розвитку легкої промисловості в умовах воєнного стану, це дозволило констатувати збільшення державної підтримки підприємств легкої промисловості в умовах воєнного стану, які займаються виробництвом товарів

для Сил безпеки і оборони України, що сприяло появі нових галузевих підприємств та просторовій трансформації розвитку легкої промисловості;

уточнено дефініцію "Просторова трансформація розвитку", під якою розуміється процес змін у просторовій конфігурації економіки, населення та інших соціальних явищ, які відбуваються під впливом екзогенних та ендегенних факторів розвитку суспільства, що на основі аналізу економічних теорій регіонального розвитку в контексті просторових трансформацій сприяло виокремленню теоретичних ядр просторової економіки та ідентифікації основних атрибутів просторової трансформації регіональної економіки (ключових характеристик, типі, ефектів, варіантів, показників оцінки просторових трансформацій);

удосконалено класифікацію та типологію просторових форм організації економіки на базі множинності організаційно-правових форми об'єднань підприємств, видів і форм субрегіональної просторової локалізації шляхом формування фасетної класифікації (за типом організації, за рівнем інтеграції, за географічним розміщенням і за функціональним призначенням) та типології комплементарних просторових форм організації економіки, які охоплюють диференційовані способи розміщення та взаємодії суб'єктів господарювання в економічному просторі у повоєнний час;

аргументовано адаптивну трансформацію Європейської і Української концепцій просторового розвитку на загальнонауковій основі та типології просторових соціоприродних систем, інформаційно-просторово-часовій парадигмі, що дало змогу візуалізувати коло трансформації концепцій просторового розвитку України і Європи та актуалізувати розподіл повноважень органів влади щодо просторового планування на місцевому, регіональному та національному рівнях в умовах воєнного стану;

розкрито парадигму регіональної економічної політики й трансформацій економічного простору шляхом систематизації теорій, теоретичних підходів до формування регіональної економічної політики та виокремленням територіально-просторового підходу, в сторону якого спостерігається зміщення акценту в економічні теорії та практиці в країнах-членах ЄС, що дозволило уточнити кореспондування інструментів просторового планування та регіонального розвитку, континуум регіонального розвитку в контексті трансформації економічного простору і розробити когнітивну карту формування парадигми регіональної економічної політики в економічному просторі України;

дістав подальшого розвитку підхід до когерентності глобальних та регіональних чинників економічного простору країни шляхом визначення впливу перманентних глобальних тенденцій на економічний простір України та проведення систематизації регіональних чинників, з виокремленням

довоєнного та воєнного етапів, що дозволило сформувати тріаду когерентності глобальних та регіональних чинників і розвинути класифікацію глобалізаційних чинників впливу на розвиток регіонів, яка враховує мілітарний вплив й об'єктивізацію глобальних і регіональних просторів в контексті формування економічного простору України;

уточнено підхід до економічного аналізу тенденцій розвитку легкої промисловості у довоєнний та воєнний час, який трансформовано у процедуру проведення економічного аналізу розвитку легкої промисловості та яка передбачає проведення аналізу таких показників як: середньої заробітної плати, обсягів виробленої та реалізованої продукції текстильного виробництва, обсягів виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів, індексів виробництва продукції легкої промисловості, обсяги імпорту товарів легкої промисловості, структура випуску низькотехнологічного виробництва до якого входить легка промисловість, взаємозв'язок між імпортозалежністю й економічною ефективністю виробництва, структура проміжного споживання, що дозволило побудувати матрицю SWOT-аналізу довоєнного розвитку легкої промисловості;

розвинуто теорію просторової економки та просторового розвитку шляхом формування хронології її формування та виокремлення фаз розвитку (класичної, фаза розвитку теорії розміщення продуктивних сил, фази інтеграції просторових аспектів та сучасної фази), які відображають еволюцію поглядів та знань про економічний простір і підкреслюють важливість інтеграції просторових аспектів у сучасну економічну державну політику, що сприяло уточненню ієрархії інструментів просторового планування в Україні та термінологічної квадри;

дістав подальшого розвитку методичний підхід до аналізу та оцінки соціально-економічного розвитку територій шляхом валідації методик, індикаторів та етапів цього оцінювання, дефініцій розвитку територій, групування класичних методичних прийомів соціально-економічного аналізу, що дало змогу розширити систему принципів соціально-економічного аналізу розвитку територій шляхом додавання ще одного принципу – просторовість, який передбачає розумну, планомірну організацію простору міст, селищ, територіальних громад та регіонів із поєднанням адаптивного розміщення промислових та інших інфраструктурних об'єктів;

уточнено інерційність цифровізації просторової трансформації розвитку легкої промисловості в умовах воєнно-повоєнної економіки, яка обумовлюється такими ключовими тригерами як: розвиток цифрової економіки, цифрова трансформація регіонів України, впровадження геоінформаційної системи тощо, які було конверсовано в характеристики (напрями, інструменти, показники,

кейси, перспективи) цифровізації просторової трансформації розвитку легкої промисловості в умовах воєнно-повоєнної економіки.

Практичне значення результатів, які отримано авторкою дисертації полягає в тому, що сформовані в дисертації методологічні підходи, теоретичні висновки і практичні рекомендації доведено до рівня конкретних пропозицій щодо їх використання задля просторового розвитку легкої промисловості у повоєнний час.

До результатів, що мають найбільше практичне значення, належать: процедура оцінювання ефективності управління економічним розвитком регіону з урахуванням просторового потенціалу та інноваційного аспекту; алгоритм пошуку предикторів альтернативних варіантів економічного розвитку регіону, які враховують вимушено трансформований просторовий потенціал регіону; технологія оцінювання ефективності альтернативних варіантів економічного розвитку регіону, які враховують вимушено трансформований просторовий потенціал; методичні підходи до просторового аналізу, розвитку легкої промисловості; процедура проведення аналізу розвитку легкої промисловості у довоєнний та воєнний часи; матриця наслідків мілітарного впливу на розвиток підприємств легкої промисловості.

Наукові положення та результати дослідження розглянуто, схвалено та визнано доцільними до використання в практиці Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин, підкомітету з питань адаптації законодавства України до положень права Європейського Союзу та виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції (лист від 18.10.2024 року №), Торгово-промислової палати України (лист від 30.10.2024 року № 2510/1.2), ТОВ "ДАНА-МОДА" (лист від 05.11.2024 року № 05.11.2024), Науково-виробничого приватного підприємства "Пласт" (лист від 27.09.2024 року № 276.3/18).

Окремі положення дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України (довідка від 24.09.2024 №01-55/295) і Київського національного університету технологій та дизайну Міністерства освіти і науки України (довідка від 01.11.2024 № 01-55/295).

Повнота викладення матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок до них авторки.

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано в 42 наукових працях, серед яких – 23 статей у наукових фахових виданнях України, 6 статей – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз Scopus і Web of

Science, 13 публікацій – у матеріалах наукових конференцій та інших наукових виданнях. Загальний обсяг публікацій – 20,92 д.а., з яких особисто автору належить 12,51 д.а. Внесок автора у колективних публікаціях відображено у загальному переліку публікацій за темою дисертації.

Наукові публікації за темою дисертації відображають основні положення виконаного дослідження та його результати і відповідають п. 8 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197) та наказу МОН України № 1220 від 23.09.2019 р. "Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук".

Апробація результатів дослідження. Основні наукові положення та практичні результати дисертаційної роботи доповідалися та схвалені на науково-практичних конференціях різного рівня: Всеукраїнській науково-практичній конференції "Майбутній науковець – 2015" (м. Сєвєродонецьк, 4 грудня 2015 р.); XIX Міжнародній науково-технічній конференції "Технологія-2016" (м. Сєвєродонецьк, 22-23 квітня 2016 р.); IV Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції "Перспективи розвитку фінансової системи України" (м. Сєвєродонецьк, 13-14 квітня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції "Економіка, облік, фінанси та право: аналіз тенденцій та перспектив розвитку" (м. Полтава, 24 жовтня 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції "Шляхи забезпечення стабілізації економіки в умовах пандемії" (м. Одеса, 30 квітня 2021 р.); I Всеукраїнській науково-практичній конференції присвяченої пам'яті проф. Войнаренка Михайла Петровича "Фінансово-економічна платформа парадигмальних змін повоєнного розвитку України" (м. Хмельницький, 27–28 жовтня 2022 р.); Міжнародній наукової інтернет-конференції "Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення" (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 11-12 квітня 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції "Economics, accounting, finance, management and law: theoretical approaches and practical aspects of development" (м. Тамплере, Фінляндія, 16 липня 2024 р.); XII Міжнародній науково-практичній конференції "Modern research in science and education" (м. Чикаго, США, 25-27 липня 2024 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції "Integration of Education, Science and Business in Modern Environment: Summer Debates" (м. Дніпро, 1-2 серпня 2024 р.); III Міжнародній науковій конференції "Інтелектуальний ресурс сьогодення: наукові задачі, розвиток та запитання" (м. Одеса, 20 вересня, 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції "Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, фінансів, обліку та менеджмент" (м. Житомир, 26 вересня 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції "Economics, accounting, finance and law in the context of

globalization: trends and prospects" (м. Тампере, Фінляндія, 16 жовтня 2024 р.).

Загальний висновок

Дисертаційна робота Белоусова Ярослава Ігоровича відповідає вимогам, що ставляться до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, зокрема п. 7,9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 № 1197.

Оформлення дисертаційної роботи відповідає вимогам наказу МОН України "Про затвердження вимог до оформлення дисертацій" від 12.01.2017 № 40. Положення та результати виконаного дослідження, їхня скерованість, наукова новизна та практичне значення дозволяють стверджувати, що дисертаційна робота Я.І. Белоусова відповідає паспорту спеціальності 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

За результатами перевірки дисертаційної роботи на плагіат з використанням програмного засобу Strikeplagiarizm.com встановлено високий рівень унікальності тексту (лист Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля від 24.12.2024 № 2/12). Правомірність запозичень визнано обґрунтованим (загальноприйняті терміни та цитування інших авторів з посиланням на них).

Враховуючи наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів докторської дисертації, відповідність теми та змісту дисертації паспорту спеціальності 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, рекомендувати дисертаційну роботу Я.І. Белоусова до подання до розгляду у спеціалізовану вчену раду Д 29.051.01 Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля по захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за означеною спеціальністю.

Рецензенти:

Доктор економічних наук, професор

Р.А. Галгаш

Доктор економічних наук, професор

О.О. Хандій

Доктор економічних наук, професор

О.О. Зеленко

